

IN MEMORIAM

K. W. HERDIN

För vännerna till Uppsala stads historia innebar det en stor saknad då den serie kulturhistoriska uppsatser med motiv ur Uppsala stads historia och kulturhistoria, som voro signerade K. W. Herdin, vid jultiden 1940 för alltid bröts. Vi hade vant oss vid att med jämna mellanrum få till livs dessa välskrivna och alltid lika omsorgsfullt dokumenterade kulturbilder från vår stad i gången tid. Saknaden var stor också bland rådman Herdins många personliga vänner, särskilt i alla de lärda, borgerliga och andra samfund, där den reslige åldringen med liv och lust deltog in i det sista.

Herdin var en son av Dalarna, född i Falun 18 nov. 1854, och hade således vid sin bortgång 23 dec. 1940 nått den höga åldern av 86 år. Föräldrarna voro garvaren och handlanden Bernhard Herdin och hans hustru Johanna Elisabeth, f. Hellsten. Trots att han varit verksam utanför sitt landskap nere i Uppsala ända sedan 1873 bevarade Herdin under hela sin levnad starka förbindelser med hemlandskapet; det var också vid ett besök där som han fick sluta sina dagar. Upplänning blev Herdin icke i egentlig mening, om man icke betraktar beteckningen Uppsala-bo som identisk med nämnda epitet. För Herdin var och blev enbart den del av Uppland som heter Uppsala den egentliga andra hembygden och det är inom denna stads gränser, som han rest sig sitt äreminne. 1878 avlade han hovrättsexamen, tjänstgjorde åren 1882—85 som landskanslist i Uppsala län och blev 1884 rådman, magistratssekreterare och notarius publicus i Uppsala stad. På sin tid tjänstgjorde han som sekreterare och kamrer i Uppsala läns lands-ting och var en lång följd av år ombudsman i Upplands Enskilda Bank.

K. W. Herdin.

Det skulle kunna skrivas en ganska innehållsrik krönika om Herdins verksamhet i Uppsala, dels såsom ämbetsman, dels såsom högt skattad medlem av ett stort antal föreningar — såsom frimurarföreningen Vidar, Gillesällskapet, S. H. T., Jultomtarna, Karl Johans-förbundet, fornminnesföreningen och föreningen Urd — men vi skola här endast som tillbörligt är något stanna inför den gärning, varigenom Herdin på det främsta sättet hugfäste sitt namn, nämligen såsom forskare i Uppsala stads hävder.

Det synes som om Herdin under sysslandet med arkivalierna i Uppsala stads arkiv fått sitt intresse väckt för äldre historiska förhållanden. Redan under sin ämbetsmannatid som rådman utförde han sålunda ett flertal historiska utredningsarbeten, men uppgiften gällde dock tidigast minneskrifter för ett antal föreningar. Efter pensionstagandet 1919 kunde emellertid Herdin på allvar ägna sig åt sin käraste

sysselsättning, stadsforskningen, och det må tjäna som ett bevis för hans andliga spänstighet att han vid en ålder, då andra ägna sig åt en välförtjänt vila, kunde framlägga det mödosamt förberedda och utomordentligt omfattande verket *Uppsala på 1600-talet*, i tre volymer (1926—29), strax följda av det ej mindre omfångsrika verket *Bygge och bo*, i två volymer (1932—34), och slutligen samlingen kulturhistoriska skisser från Uppsala, *Gammalt och nytt*, i två delar (1935—1937). Denna produktion, späckad av dokumenterade första-handsuppgifter om historiska och kulturhistoriska förhållanden i Uppsala, är helt enkelt en bragd. Varje gång man går till Herdins arbeten blir man alltmer imponerad av den enastående mängd sakuppgifter som där äro att finna.

I verket *Uppsala på 1600-talet* hämtade Herdin stoffet ur stadens domböcker, och han kunde här påvisa vilken outtömlig källa för kulturhistorisk forskning en stads domböcker i själva verket äro. I de två första delarna behandlas ingående rättsväsendet i staden under den tid verket omfattar; den första belyser stadsstyrelsens organisation och rättsskipningen. I den andra ägnas huvudintresset åt livsbilder med en stor serie biografier över stadens ämbetsmän, borgmästarna och rådmännen. I den tredje delen ägnas uppmärksamhet åt borgerskapet, handel och hantverk, skatter och besvär, kyrka, skola, sjuk- och fattigvård m. m. Vid studiet av domböckerna drog författaren stor nytta av sin juridiska sakkunskap och denna i förening med hans starka intresse för stadsämbets-tjänsterna i gången tid gjorde framställningen lika saklig som levande. Fråga är om någon svensk stads 1600-talshistoria så förträffligt skildrats som Uppsalas genom Herdin.

I serien *Bygge och bo* framlade Herdin resultaten av sina forskningar rörande Uppsala stads byggnadshistoria. Inledning göres med en »Allmän del», där författaren tecknar stadens utveckling alltifrån medeltiden till 1700-talet. Han genomgår här icke blott äldre auktorers uppgifter utan granskar på nytt det dokumentariska materialet, främst de många och viktiga stadskartorna, vilkas tillkomst och öden ingående

skildras. Huvuddelen av verket utgöres dock av utredning av en stor serie gamla Uppsala-gårdars historia, stadens offentliga hus, professorsgårdar, borgargårdar, handelsgårdar och hantverksgårdar. Det är emellertid ej endast gårdarnas öden som skildras utan även deras ägares. Ej kan nog högt skattas Herdins stora intresse för människorna bakom verket, de personliga insatserna och livsödena. I det sista arbetet slutligen, *Gammalt och nytt*, ha de kulturhistoriska uppsatser av skiftande innehåll sammanställts, vilka under de senaste åren stått att läsa i Uppsalatidningarna, oftast kanske i deras julnummer. In i det sista var rådman Herdin verksam vid sitt arbetsbord i hemmet Östra Ågatan 25 eller uppe på det för honom så kära landsarkivet på slottet. Bland hans litterära kvarlåtenskap, som överlämnats till universitetsbiblioteket, föreligga åtminstone sju uppsatser färdiga för publicering.

Ej lätt är att i få ord precisera det största värdet i K. W. Herdins Uppsalaforskning. Detta värde kan ses ur två synpunkter. Dels innebär det en serie utomordentliga forskningsresultat, dels innebär det ett upplysningsarbete, varigenom samhällsandan i Uppsala i betydande mån stärkts. Herdin förde oss med sin säkra hand tillbaka till försvunna tider, där vi fingo skönja några av de händelser och förhållanden, som danat Uppsala till den kulturort det är, och sammanträffa med personer, som i kanske ännu mera prövande tider än vår fört denna stad framåt. Otaliga äro de forskare, som i Herdins skrifter erhållit sökta upplysningar i skilda ting, men minst lika otaliga äro de, som genom Herdin fått grunden lagd till sin kärlek till Uppsala.

Upplands Fornminnesförening betygade rådman Herdin sin aktning och vördnad genom att 1930 välja honom till hedersledamot. Föreningen såg i honom den främste skildraren i vår tid av det samhälle, som icke blott utgör huvudorten i vårt landskap Uppland utan också i många stycken utgör en av de betydelsefullaste platserna i vårt rike Sverige.

Nils Sundquist.

N. J. SÖDERBERG

Ännu så sent som förlidet år kunde man möta domkyrko-syssloman Nils Johan Söderberg ute på hans promenad i Uppsala. Det var med djup vördnad man såg den patriarkaliska gestalten. Med obruten andlig hälsa bevarade han livet ut starkt intresse för vad som hände och skedde, särskilt sådant som berörde hans intressesfär. Med humorns glimt i ögonvrån kommenterade 90-åringen forna och nuvarande ting. Det blev därför tomt, när budet den 9 febr. 1941 kom att »farbror Sysslo» för alltid lämnat oss.

Född i Hanebo, Gävleborgs län, 5 sept. 1851 avlade Söderberg studentexamen 1870, och, efter att ha prästvigts 1882, pastoralexamen 1884. Åren 1882—89 innehade han under olika perioder förordnanden som vice pastor, komminister eller adjunkt i skilda församlingar inom ärkestiftet, slutligen inom Uppsala domkyrkoförsamling. Han var predikant vid hospitalet i Uppsala 1882—93 och regementspastor vid Kungl. Upplands regemente 1887—1912. Till syssloman vid Uppsala domkyrka utnämndes han 1890. Under sin verksamhet i Uppsala togs Söderbergs praktiska duglighet livligt i anspråk av det kommunala. Söderberg var alltså på sin tid ledamot av stadsfullmäktige, ledamot av drätselkammaren, av byggnadsnämnden, saluhallsstyrelsen och planteringsnämnden. Inom sin studentnation, Gästrike-Hälsinge, var han skattmästare och kallades sedermera till dess hedersledamot.

Trots de många ecklesiastika och borgerliga uppdrag Söderberg innehade var det som Uppsala domkyrkas trogne vårdare och syssloman han kom att göra sin mest bemärkta insats. När domkyrkan i början av 1880-talet stod inför sin restaurering — den som kommit att kallas den Zettervallska — blev Söderberg sekreterare hos byggnadskommittén, vilken omhändertog det vidlyftiga restaureringsarbetet under åren 1885—93. Det var naturligt, att Söderberg, ej minst genom att han anförtrots posten som syssloman, snart skulle bli väl förtrogen med domkyrkans historia. Tvivelsutan var han un-

N. J. Söderberg.

der många år den främste kännaren av vår rikshelgedoms öden genom tiderna, icke blott vad själva kyrkobyggnaden och dess inventarier angår, utan också vad som rör domkyrkans ekonomi, särskilt dess vid olika tider och för olika ändamål skapade fonder. Sitt stora vetande samlade Söderberg i sin publikation *Uppsala domkyrkas restaurering 1885—93*, (I, textdel och II, bildbilaga). Verket utkom av trycket 1923—24 såsom särtryck ur Kyrkohistorisk årsskrift. Söderberg fördjupade sig alltmer i domkyrkans historia, även sedan han 1934 lämnat sysslomannatjänsten, och utgav under 1930-talet icke mindre än tre omfångsrika studier härtill, nämligen om den Leijonhufvudska donationen (tillsammans med Edvard Söderberg, 1935), om domkyrkans orgelverk (1936) och slutligen om domkyrkans återställande efter 1702 års brand (1937). Så sent som 1940 utgav Söderberg tillsammans med

professor August Hahr en studie över Uppsala domkyrka under 1700-talets första hälft, ett arbete som gott vittnar om den vördnadsbjudande forskarens andliga kraft vid 89 års ålder.

En av de mest betydelsefulla utredningar Söderberg utfört är den som berör Uppsala domkyrkas ekonomi och som utgavs 1932. Detta utomordentligt insiktsfulla arbete ingavs av domkapitlet till Kungl. Maj:t som förslag till ny stat för domkyrkans egna kassa för tiden 1 juli 1933—30 juni 1943 jämte framställning angående omdaning av domkyrkans nuvarande förvaltning. Tillsammans med R. Swedlund utgav Söderberg 1934 Testamenten, gåvobrev och andra handlingar rörande enskilda fonder och stiftelser i Uppsala domkyrka.

Den som hade förmånen att bli nära vän till domkyrkosyssloman Söderberg skattar det som en stor tillgång att ha fått ta del av hans erfarenhet, klokhet och levnadsvisdom. Söderberg var en lysande representant för den gamla tidens herremän, som aldrig prutade av på kravet om stil och hållning evad saken gällde. Både för sina förtjänster som vårdare av rikets främsta helgedom, för sina omfattande forskningsarbeten och för sin helgjutna personlighet skall domkyrkosyssloman Söderberg alltid minnas med tacksamhet och vörnad.

N. S.